

XIII. TÜRK TARİH KONGRESİ

ANKARA, 4-8 EKİM 1999

Kongreye Sunulan Bildiriler

OSMANLI İSTANBULU'NDA KOLLUK HİZMETLERİ VE MODERN ANLAMDA İLK KARAKOL TEŞKİLATININ KURULMASI

ABDÜLKADİR ÖZCAN

Karakol kelimesinin etimolojisiyle ilgili çeşitli görüşler ileri sürülmekle birlikte, biz bu tartışmaları dil uzmanlarına bırakıp Ali Şir Nevaî'nin kaydına itibar ederek¹, aslının bakmak, gözetlemek anlamındaki kara kelimesinin sonuna, meslek bildiren vul ekinin getirilmesiyle oluşturulan karavul olduğunu söylemekle yetineceğiz. Nitekim aynı ek ile dümdar, artçı mânâsında cündavul, yasakçı anlamında da yasavul kelimeleri türetilmiştir.

Osmanlı öncesi Türk devletlerinden Karakoyunlu ve Akkoyunlularda sefer esnasında ordunun en öndeki ucuna karakol denildiği²; Bâbürlülerde bu kelimenin gözetleme, bekçi; askerî anlamda ise öncü, posta, keşif kolu mânâlarında kullanıldığı görülmektedir³.

Çeşitli müesseseler bakımından kendinden önceki Türk-Moğol ve İslam devletlerinin mirasçısı olan Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarından itibaren güvenlik hususunda çok başlı bir idare sergilenmiş; subaşı, yasakçı ve asesbaşılar asayıştan sorumlu tutulmuşlardır. Issız ve tehlikeli yollarda seyahat güvenliğinin temini için oluşturulan derbend teşkilatı da bir nevi günümüz jandarına karakollarının görevini yapıyordu.

İstanbul'un fethiyle kuruluşu tamamlanan Devlet-i Aliyye'de, her müessesede olduğu gibi güvenlik hususunda da gelişmeler olmuş; özellikle pâyitahtın asayışına büyük önem gösterilmiştir. İstanbul çeşitli bölgelere ayrılmış ve bu bölgelerde asayışın temini Kapıkulu askerlerinin uhdesine verilmiştir.

Yeniçeri ağasının nezareti altında yeniçerilerin hazar zamanındaki başlıca görevleri, İstanbul'un önemli bir bölümünde güvenlik işlerini yürütmek olduğu ve buna kolluk (daha sonra kolluk) hizmeti denildiği malûmdur. Gerçekten İstanbul'un çeşitli yerlerinde kolluklar bulunurdu ve bunların âmirlerine kolluk çorbacısı denirdi. Yeniçeriler bu hizmeti İstanbul içinde üçer, taşrada ise dokuzar aylığına

¹ *Muhâkemetü'l-Hügateyn* (günümüz Türkçesine çeviren: İshak Refet Işıtman), Ankara, 1941, s. 192.

² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal*, Ankara, 1970, s. 287.

³ Gazi Zâhirüddin Muhammed Bâbü, *Vekayi: Babur'un Hâıratı* (trc. ve nşr. Reşit Rahmeti Arat), Ankara, 1946, II, 615.

yaparlardı. Ağanın emrinde ayrıca subaşı, asesbaşı, salma çukadarı, tebdil kuloğlu çukadarı, cellat, falakacı, böcekbaşı gibi görevliler olurdu.

Bunların bazıları gece, bazıları gündüz çalışırlar, bir kısmı ise sivil polis gibi içki, fuhuş ve kumar denetimi yapardı. Bu nevi toplum huzurunu bozan fiiller için daha ziyade tövbekâr olmuş hırsız ve yankesici gibi eski kulağı kesiklerden yararlanılırdı.

Asayişle ilgili öteki kuruluşlar da yine Kapıkulu Ocakları'ndan olan cebeci, topçu ve asıl görevleri saray muhafızlığı olan bostancılar idi. Cebecibaşı'nın kumandasındaki bazı cebeciler İstanbul'un Cebeci kışlasının da bulunduğu Ayasofya, Ahırkapı ve Hocapaşa semtlerinin güvenliğinden sorumluydular. Topçubaşı idaresindeki topçular ise Tophane ve Beyoğlu'nda asayiş temin ederlerdi. Asıl görevleri padişah sarayının muhafızlığını yapmak olan Bostancılar, Boğaziçi ve Haliç kıyıları ile Adalar'ın asayişinden mesul idiler. Kaptanıderya ise İstanbul limanı ile Tersane, Kasımpaşa ve Galata taraflarında güvenliği sağlamakla yükümlüydü. Mıntukalarının genişliğinden dolayı kaptanpaşalara ait Kalyoncu Kulluğu vardı. Aynı şekilde bostancıbaşılar da ilgili yerlerde birçok bostancı kullukları teşkil etmişlerdi.

Osmanlı kroniklerinde kulluk hizmetleri ve teşkilatıyla ilgili teferruatlı bilgi yoktur. Sadece asayişle ilgili hususlar münasebetiyle müessesenin adı geçmektedir. En detaylı bilgi *Mebde-i Kanun-ı Yeniçeri Ocağı Tarihi* adıyla Moskova'da neşredilen Yeniçeri Ocağı kanunnâmesinde bulunmaktadır. XVII. yüzyılda I. Ahmed döneminde (1603-1617) yaşlı bir yeniçeri tarafından yazıldığı veya dikte edildiği anlaşılan bu eserde kulluk teşkilatıyla ilgili değişik yerlere malumat serpiştirilmiştir.

Ezcümle bu eserden kulluk teşkilatının Fatih döneminde (1451-1481) ortaya çıktığı; bu hizmetin esas olarak yeniçeri ağasına bağlı yeniçerilerin üzerinde olduğu; ocağın ikinci yüksek rütbeli zabiti olan segbanbaşının ve öteki yüksek rütbeli kumandanlara bağlı kullukların da bulunduğu anlaşılmaktadır. Her yıl iltizama verilen bu kulluklardan bu ağalara muayyen miktarda âdat gelirdi. Yeniçeriler kulluklarda nöbet beklerlerdi. Yeniçeriler seferde iken sadece Kalafatyeri, Eminönü ve Odunkapısı gibi bazı kulluklarda Acemi Ocağı neferleri görev yaparlar; bu görevi ayrıca bayramlarda da üstlenirlerdi. Böyle zamanlarda segbanlardan, zağarcılardan, koruculardan da yararlanılırdı. Ancak padişah sefere giderse bütün kulluklar Acemi çorbacılarının nezaretinde olurdu⁴.

Gerek merkezde gerekse taşrada bütün kulluk görevlerinin tevziini kul ket-hüdası yapar, bu hususta kendisine kulluk kâtibi yardım ederdi⁵. Asıl görevleri güvenlik ve asayiş sağlamak olan kullukçular, yeniçeri ağasının nezaretinde yangın söndürme işlerini de ifa ederlerdi. Kulluk hizmeti İstanbul'da üçer ay, taşrada ise dokuzar ayda bir değiştirilirdi. Taşrada ve sur kapılarında görev yapan kullukçulara

⁴ *Mebde-i Kanun-ı Yeniçeri Ocağı Tarihi* (nşr. İ.Y. Petrosyan), Moskova, 1987, varak (vr.) 31 a-b.

⁵ Aynı eser, 85 b, 137 b; *Eyyubi Efendi Kanunnâmesi* (nşr. Abdülkadir Özcan), İstanbul, 1994, s.

yasakçı denirdi. Ağa bölüklerinden hizmetini bitirenler genellikle bölükbaşılığa; yayabaşılardan bu görevi bitirenler ise segban, zağarcı ve solaklığa terfi ederlerdi⁶. Kulluklardan vergi toplamak; kulluk görevi isteyenleri kethüda ile görüştürmek; bu göreve layık olup olmadığını; oda hizmetinde bulunup bulunmadığını araştırmak saraçbaşının işiydi. Kul kethüdası sefere çıkarsa, mührü bunda durur, vekâleti saraçbaşı üstlenirdi.

Yeniçeri orta ve bölük kumandanları olan çorbacılar sık sık kullukları teftiş ederlerdi. İstanbul'daki kulluklar daha ziyade Büyükkaraman, Küçükkaraman ve Hocapaşa gibi buldukları semtün, bazen de kullukçuların bağlı olduğu askeri birliğin adıyla anılırdı. Galata asesbaşılıktı. Bir yerde kulluk teşkili, o yöre halkının isteğine bağlı idi⁷.

Yukarıda anılan kulluklar doğrudan yeniçeri ağasına; Kumkapı, Ayakapısı, Yahudi Mahallesi, Balat ile Fener semtleri içindeki ve dışındaki, Eyüp ve Edirnekapi'daki kulluklar doğrudan kethüda beye bağlıydı. Fatih'teki Sarmaşık ve Vefa'daki Gümrük (bugünkü Karagümrük)'te bulunan kulluklar ise segbanbaşıya bağlıydı. Yeniçeri kâtibine bağlı kulluklar da vardı. Bu yüksek rütbeli zabıtlar buralardan muayyen miktarda âdat alırlardı. Kulluklara, bağlı oldukları orta veya bölüklerden her sabah çorba giderdi⁸.

İstanbul dahilindeki mahkemelerin kulluk hizmetleri muhızır ağaya bağlı olup, kul kethüdası ona karışmazdı⁹.

Önceleri, bir nevi sivil görev olan kulluk hizmeti tecrübeli ve kıdemli yeniçerilere tevcih edilirken, XVII. yüzyıl başlarından itibaren parayla alınıp satılmaya başlamıştır¹⁰. Kullukçular ve yasakçılar görev yaptıkları yöre halkından muayyen miktarda ücret alırlardı. Bu görevin âdeta açık arttırma ve rüşvetle satışının başlamasından sonra, verdiği parayı fazlasıyla çıkartmak isteyenler halka zulmederler, bu da bazı sosyal patlamalara yol açardı. Merkezdeki kulluklarda önceleri birer ikişer kullukçu varken, XVII. asırda bu sayı 10'a, 13'e çıkmış; bunların da her birisinin fiyatı otuz kırk altına yükselmiştir. Bu yüksek meblağı verip kulluğu alanlar sudan bahanelerle halkı soyarlar, çeşitli serkeşlikler yaparlardı. Önceleri tecrübeli, yaşlı ve dürüst yeniçerilere verilen bu hizmetin ehil olmayan ellere düşmesi üzerine tedbirler alınmasını öne süren *Kavânîn-i Yeniçeriyân* müellifi, eskiden olduğu gibi bu görevin tekrar kıdemli yeniçerilere verilmesini ve satışların önlenmesini, böylece halkın ezilmesinin önüne geçileceğini, buralara yapılan tayinlerin başcavuş, kul kethüdası, segbanbaşı ve yeniçeri kâtibince mutlaka denetlenmesini teklif etmektedir.

⁶ Aynı eser, vr. 49b-50a.

⁷ Aynı eser, 96b.

⁸ Mouredgea D'Ohsson, *Tableau général de l'Empire Ottoman*, Paris, 1824, VII, 348.

⁹ *Mebde-i Kanun-ı Yeniçeri*, vr. 91b.

¹⁰ Aynı eser, vr. 49b.

Ayrıca kulluğa verilen yeniçerilerin esame ve bölükleri daha önce mutlaka kulluk defterine yazılırken, XVII. asırdan itibaren bunun yapılmadığı anlaşılmaktadır¹¹.

Yeniçeri ağasına bağlı eski kullukların nerelerde bulunduğunu tespit etmek mümkün değilse de, II. Bayezid döneminden kalma bir su yolları haritasından, sur içi İstanbul'unun yarısına yakın kullukları belirlenebilmektedir¹². Bu haritadan, Edirnekapı Hamamı karşısında, Karagümrük'te, Fatih Camii avlusunun kuzeybatı köşesinde, Fatih semtindeki Atpazarı civarında, Zeyrek Camii karşısında, Tavukpazarı'nda, Saraçhane başındaki Tezgaççılar Camii karşısında, Nuruosmaniye Camii'nin Cağaloğlu tarafındaki kapısı karşısında, Bayezid'deki Simkeşhane karşısında, Bayezid Meydanı'nın ortasında ve Bahçekapı'da birer kulluk binalarının bulunduğu öğrenilmektedir. Ayrıca bütün Sur kapılarında da mutlaka kulluklar bulunur ve burada görevli kullukçulara yasakçı denirdi. Evliya Çelebi'ye göre İstanbul'da 87 kulluk vardı¹³. XVII. yüzyılda Balıkpazarı ile Yemiş İskelesi'nde bulunan Çardak kullukları ünlüydü. Bunlardan birincisi 1677 yılında Matbah-ı Âmire aşçılarıyla yeniçeriler arasında büyük bir kavgaya sahne olmuştu¹⁴. Çardak Kulluğu'nun özelliği, suçlu yeniçerilerin buraya getirilip buranın çorbacısı tarafından cezalandırılacakları Rumeli Hisarı'na sevkedilmeleridir¹⁵.

Çeşitli görevleri bulunan kullukların yaptığı işe tipik bir örnek XVIII. yüzyıl başlarında cereyan etmiştir. Kadırgalimanı semtinde bulunan Mehmed Paşa Tekkesi ve aynı zamanda hünkâr şeyhi olan Manevi Efendi, bir süre önce ölen Yedikule dizdarının biraz malı bulunan dul zevcesiyle evlenmiş, fakat birkaç ay sonra bir gece bu kadın da ölmüştür. Ertesi sabah seher vakti tabut içinde mezarlığa götürülürken, kendisini iyi tanıyan komşularından birinin, "bu akşam bu hatunu sağ bırakıp gitmiştim. Galiba şüphesi var idi, beni yalnız bırakma diye yalvarmıştı" diyerek durumu Topkapı semtindeki kulluk çorbacısına gidip, "şu meyyiti mezara komasınlar, sonra nedâmet çekersiz" şeklinde şikayette bulunmuştur. Durum İstanbul kaymakamına yansımış ve tahkik için bir yetkili ile bir nâib tayin edilmiştir. Daha sonra tabut açılmıştır. Meryem adındaki bu kadın cesedi boğazında ip yarası, başında darb izleri, ellerinin üzeri yara ve berelerle kaplı, burnu yırtılmış, saçları çözülmeyip mutad üzere kefenlenmemiş halde görülmüştür. Vaziyet Manevi Efendi'den sorulunca, "bunu kim yapmış? Benim haberim yokdur. Ben dahi şikayetçiyim" diyerek inkâr etmiştir. Fakat şeyhin hal ve davranışları mahalle sakinlerince soruşturulunca, iyi olmadığı öğrenilmiş ve Manevi Efendi hapse konulmuştur. Fakat o sırada hastalanıp ölünce dava kapanmıştır¹⁶.

¹¹ Aynı eser, vr. 50b-52b.

¹² A. Süheyl Ünver, "İstanbul'da Yeniçeri Kullukları", *Tarih Dünyası*, II/18 (31 Aralık 1950), s. 781-782.

¹³ *Seyahatnâme* (nşr. Orhan Ş. Gökyay), İstanbul, 1995, I, 48.

¹⁴ Abdurrahman Abdi Paşa, *Vekâinâme* (haz. Fahri Çetin Derin), İst. Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1993, s.408.

¹⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapukulu Ocakları*, Ankara, 1943, I, 357.

¹⁶ Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekâiyât, Tahlil ve Metin* (haz. Abdülkadir Özcan), Ankara, 1995, s. 747-748.

Burada nazara vermek istediğim, o yıllarda mahalle kulluğunun nasıl bir görev üstlendiğini göstermektir. Tıp tarihini ilgilendirmesi gereken husus ise gerektiğinde bir meselenin halli için tabutun hatta mezarın açılması, âdeta günümüz otopsisine benzer bir incelemenin yapılmasıdır. Yine aynı sırada hakkında ölüm fermanı çıkan Yeniçeri Ağası Eğinli Mehmed Ağa'nın kıyafet değiştirerek Eminönü'nden Üsküdar'a geçmeye çalışırken, kayıkcılık yapan bir yeniçerinin teşhisi üzerine, kulluk çorbacısı tarafından yakalanması ise, daha önce kendisine bağlı bu kurumların fonksiyonu hakkında fikir verebilecek niteliktedir¹⁷.

İstanbul'daki kullukların yerlerini gösteren ikinci belge 1810 yılına aittir. Bu belgeye göre, İstanbul'daki kullukların buldukları yerler aşağıdadır¹⁸.

Cibali, Ayazmakapısı, Ayvansaray, Yenikapı, Balıkpazarı, Ayasofya-i Kebir (Büyük Ayasofya), Acıçeşme, Latifpaşa, Kapanıdakik (Unkapanı), Edirnekapı, Topkapı, Mevlevihanekapısı, Silivrikapı, Lankakapısı, Samatyakapısı, Yedikulekapısı, Zindankapı, Çardakkapısı, Sultanselim, Mercan, Halıcılar köşkü, Yedikule Tabakhanesi, Kocamustafapaşa, Altumermer, Yenibahçe, Avratpazarı, Atikalipaşa, Karagümrük, Salmatomruk, Kadıçeşmesi, Saraçhane, Macuncu, Hasköy, Galata, Üsküdar, Sarıgül, Parmakkapı, Atpazarı, Eyüp, Altmışbirkapısı, Doksanbeşkapısı, Kırkdörtkapısı, Elliikikapısı, Ellialtıkapısı, İkincikapı ve Onüçüncükapı.

Bu listeden, esnafın yoğun olarak bulunduğu ve halkın kalabalık olduğu semtlerde daha çok kulluk tesis edildiği görülmektedir. Ayrıca Sur kapılarında büyük kullukların bulunduğu dikkati çekmektedir. Burada görevli kullukçular yasakçı veya değnekçi diye de anılırdı. Bir kulluk çorbacısının nezaretindeki bu kulluklardaki nefer sayısı, kulluğun bulunduğu yerin önemine veya kalabalıklığına göre değişirdi. Anılan semt isimlerinin birçoğu günümüzde hâlâ yaşamakta ise de, yeniçerilikle alakası olanlar, ocak kaldırılırken, yeniçeriliği hatırlatan her şeyin kullanımı da yasaklandığından, değiştirilmiştir. Mesela bunlardan Altmışbirkapısı'ndaki kulluk yeni Fevziye Caddesi'nin; Kırkdörtkapısı'ndaki kulluk ise Çukurçeşme'den Eskiodalar'a giden yolun başında idi¹⁹.

Kullukçu zabıtları resmî günlerde ocak libası, normal günlerde ise başlarına kalafat denilen astarsız kavuk, bunun altına mintan ve şalvar giyerler, kuşaklarında bıçak taşırlardı. Kulluk çavuşları ve çorbacılar ise kaftan yerine dolama, bunun altına da yine mintan ve şalvar giyerler; kuşaklarında ise tutanakları yazmak için divit taşırlardı.

Gerçek anlamda yenileşmelerin başladığı XIX. yüzyılda asayiş meselesi de ele alınmış ve çağdaş kolluk kuvvetlerinin teşkili yolunda ciddi ve kalıcı adımlar atılmıştır. 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasının ardından İstanbul'un asayiş

¹⁷ *Aynı eser*, s. 413 vd.

¹⁸ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet-Belediye, nr.1729.

¹⁹ Ünver, Göst. Yer.

yeni teşkil edilen Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye'ye verilmiş ve güvenlik işlemleri bu ordunun en büyük kumandanı olan seraskere bağlanmıştır. Kaldırılan eski yeni niçeri kolluklarının yerine bu defa yeni ordunun kolluk kuvvetlerinin mekânları olarak karakollar yer almaya başlamıştır.

Evvela 14 Zilhicce 1241 (20 Temmuz 1826 tarihinde Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye'nin kolluk hizmetleriyle ilgili bir talimnâme hazırlandı. Bu yönetmeliğe²⁰ göre, İstanbul'un semt semt muhafazası için ilk etapta 800 askere ihtiyaç vardı. Bunlar nöbetleşe olarak görev yapacaklar ve 24 saatte bir değiştirileceklerdi. Kolluklarda görevli askerler sekiz yüzbaşının emri altında olacaklardı. Nöbeti gelecek yüzbaşılar, ikinci vakti akşam yemeğini yiyip ertesi günü sabahleyin verilecek emir meklerini ve kendilerine ait askerleri yanlarına alarak nöbete gireceklerdi.

Nöbete çıkışın da bir düzen içerisinde olacağı dikkati çekmektedir. Talimnâmeye göre, yüzbaşılar askerleriyle birlikte Seraskerlik'ten bando eşliğinde çıkacaklar, fakat askerî müzik dışarıda kesilecek; varacağı kolları üç beş adım kala tekra başlayacaktı. Kolluklar bulunduğu yerin önemine göre ana ve tali diye ikiye ayrılacak; ana kolluklardan yapılacak dağıtım küçük rütbeli subaylar ve onbaşılardan gerçekleştirilecekti. Görevi biten askerlerin yüzbaşılar tarafından toplanması da yine trampet çalınarak yapılacaktı. Subaylar nöbetçi askerlere yönetmelik dışında emir veremeyecek, neferler de sorumlulukları altındaki mahalle ve çarşıları gözetleme düzen göstereceklerdi. Çarşı, pazar ve mahallelerde bir kavga olsa, saldırıya uğrayan kişinin şikâyeti üzerine saldırgan, nöbetçi askerler tarafından yakalanacaktı. Hadis küçük ve kavga zararsız ise, yüzbaşı iki tarafı barıştırmaya çalışacaktı. Araları bulunursa salıverilecekler, bulunmazsa her iki taraf binbaşıya gönderilecek, o da durumunu Seraskerliğe bildirecekti.

Adam öldürme, silahla vurma, hırsızlık ve ırza tecavüz gibi suçları işleyenleri müdahale edilecekti. Silaha davrananlara, bıçak çekip kaçmak isteyenlere teslim olmaları söylenecek, dinlemezlerse önce tüfek süngüsüyle, başarılı olunamazsa kurşun atarak durdurulmaya çalışılacaklardı. Kaçanlar yakalanıncaya kadar kovalanacak, tutulduktan sonra binbaşı aracılığıyla Seraskerliğe sevk edileceklerdi.

Bir evde fuhuş yapıldığı yolunda şikâyet olursa, mahalle imamı tarafından süpheli ev basılacak ve failer Seraskerliğe gönderileceklerdi.

Bir kimseden kolluk harcı veya bir başka adla, gerek yüzbaşı ve öteki subaylar gerekse neferler tarafından para alınması; Şer'-i şerife ve kanuna aykırı harekette bulunanlar derhal layık oldukları cezalara çarptırılacaklardı.

Binbaşılar da nöbetleşe olarak maiyetlerinde 50-60 kadar neferle gece gündüz devriye gezip kolluklardaki zabıt ve neferleri denetleyecekler ve herhangi bir yanlışlığın vuku bulmamasına özen göstereceklerdi. Bunun için de binbaşı ve öteki subaylarda kolluk talimnamesinin birer sureti bulunacaktı.

²⁰ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Kanunnâme-i Askerî Defterleri*, nr. 1, s. 1-3.

20 Temmuz 1826 tarihli bu ilk kolluk defterine göre İstanbul'daki karakol hizmetlerinin dağılımı aşağıdaki gibiydi:

Bahçekapı'daki kollukta bir yüzbaşı, iki onbaşı; Başeski kollarında bir onbaşı; Göbektaşı'nda bir mülâzım-ı evvel ile bir onbaşı; Balıkpazarı'nda bir çavuş ile bir onbaşı; Zindankapı'da mülâzım-ı sâni ile bir onbaşı; Çardak'ta bir alemdar ile iki onbaşı; Ayazma'da bir onbaşı; Odunkapısı'nda bir onbaşı kumandasında olmak üzere toplam 100 Mansure askeri görev yapacaktı.

Unkapanı'ndaki ana kollukta bir yüzbaşının emrinde iki onbaşı; Cibali'de bir onbaşı; Baba Kapısı'nda (Baba Cafer olmalı) bir çavuş, bir onbaşı; Cibali yanı kapısında bir onbaşı; Fenerkapısı'nda bir mülâzım-ı evvel, bir onbaşı; Fener dışındaki Başeski kollarında bir mülâzım-ı sâni ile bir onbaşı; Tüfenkhane'de bir alemdar ile bir onbaşının kumandasında toplam 100 asker görev yapacaktı.

Balat'taki ana kollukta bir yüzbaşıya bağlı olarak iki onbaşı; Balat haricinde bir onbaşı; Ayvansaray'da bir çavuş, bir onbaşı; Eğrikapı'da bir alemdar ile bir onbaşı; Edirnekapı'da bir mülâzım-ı evvel ile bir onbaşı; Salmatomruk'ta bir mülâzım-ı sâni ile bir onbaşı; Başeski kollarında bir onbaşı; Tekfursaray'ında bir onbaşı; Çarşamba'da bir onbaşının emrinde olarak toplam 100 Mansure neferi çalışacaktı.

Topkapı'daki kollukta mülâzım-ı evvel ve bir onbaşı; Mevlevîhanekapısı'nda bir onbaşı; Silivrikapı'da bir çavuş ve bir onbaşı; Yedikule'deki ana kollukta yüzbaşı ve iki onbaşı; Salhane haricinde bir onbaşı; Narlıkapı'da bir onbaşı; Samatya'da mülâzım-ı sâni ve iki onbaşı; Samatya dışında bir alemdar ile bir onbaşı olmak üzere toplam 100 asker bulunacaktı.

Lankapısı'ndaki kollukta yüzbaşıya bağlı olarak bir onbaşı; Davudpaşa'da bir onbaşı; haricinde bir onbaşı; Kumkapı'da bir mülâzım-ı evvel ve bir onbaşı; haricinde mülâzım-ı sâni ve bir onbaşı; Aksaray'da bir alemdar ve iki onbaşı; Avratpazarı'nda bir çavuş ve bir onbaşı; Darphane'de iki onbaşının emrinde toplam 100 asker hizmet yapacaktı.

Tahtakale'de mülâzım-ı evvel ve iki onbaşı; Mercan'da mülâzım-ı sâni ve bir onbaşı; Parmakkapı'da alemdar ve bir onbaşı; Atpazarı'ndaki ana kollukta yüzbaşı ve üç onbaşı; Vefa'da bir çavuş ve iki onbaşı; Tiryaki Çarşısı'nda bir onbaşı emrinde olarak toplam 100; Çarşı (Kapalıçarşı) içinde ise beş onbaşının emrinde toplam 50 Mansûre askeri görev yapacaktı.

Fatih'te mülâzım-ı evvel ve iki onbaşının; Kadı Çeşmesi'nde mülâzım-ı evvel ve bir onbaşının; Çırcır'da bir onbaşının; Küçükmustafapaşa'da mülâzım-ı sâni ve bir onbaşının; Küçükpazar'da bir onbaşının; Saraçhane'de alemdar ve bir onbaşının; Sarıgül'de bir onbaşının; Eskialipaşa'da bir çavuş ve bir onbaşının emrinde toplam 100 asker bulunacaktı.

Kocamustafapaşa'daki ana kollukta bir yüzbaşı ile iki onbaşının; Hekimoğlu-alipaşa semtinde mülâzım-ı evvel ve bir onbaşının; Macuncu'da mülâzım-ı sâni ve

bir onbaşının; Şehremini'nde bir alemdar ve bir onbaşının; Yenibahçe'de ve Latif-paşa'da birer onbaşının; Halıclarköşkü'nde iki onbaşının ve Karagümrük'teki onbaşının emrinde olarak toplam 100; bütün kolluklarda ise cem'an 750 Mansûre askeri görev yapacaktı.

29 Rebiülâhır 1242 (30 Kasım 1826) tarihinde Asâkir-i Mansûre-i Muhamme-diyye Seraskeri Ağa Hüseyin Paşa ile aynı teşkilatın nâzırı Saib Efendi'nin takrirle-riyle karakol talimnamesinde küçük bir değişiklik yapılmıştır. Buna göre, İstanbul'daki Mansûre askerlerinden zabiteleriyle birlikte her gün nöbetleşe olarak kolluk-larda, Bâbiâlf'de ve öteki mahallerde istihdam edilmekte olan 500 neferden başka, mevcut sekiz tertibden ikisi Karadeniz Boğazı muhafazasında; biri Üsküdar'da; ka-lan dört tertib ise mezkûr askerlerle nöbetleşe olarak kolluk hizmetlerini ifa ede-cek; bir tertib de Akdeniz Boğazı muhafazasında, bir başka tertib ise Eğriboz tara-fında görevlendirilecekti. Bu bakımdan halen iki tertib Mansûre askeri ile İstanbul'da nöbetleşe olarak kolluklarda ve Seraskerlikte karakol hizmetlerinde istihdam olunmalarında zorluk ve sıkıntı çekileceğinden, taşradan celbi istenen askerlerin gelmesine kadar haftada iki defa pazartesi ve perşembe günleri değiştirilecekler; yemekleri hususunda kolaylık olması için, yalnız ekmekleri verilerek öteki tayınla-rının karşılığının nakit olarak ellerine verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu tarihten iti-baren tayın bedeli olarak kendilerine 14'er para verilmesi uygun görülmüştür.

Sonuç olarak, Yeniçeri Ocağı'nın ilgasından hemen sonra kurulan kolluk teşki-latı kısa sürede gelişmiş ve böylece modern mânâda ilk karakollar ortaya çıkmıştır. Gerek Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye ve gerek 1834 yılından itibaren bu ordu-nun yedek kuvveti olarak kurulan Redif birlikleri 1846 yılında Zaptiye Müşirliği ku-ruluncaya kadar asayiş ve zabıta işlerini de üstlenmişlerdir. İstanbul şehrinin Sur dahili Mansûre askerlerinin; Kasımpaşa ve Eyüp'e kadar uzanan Haliç sahilleri Bahriye askerlerinin; Üsküdar ve Boğaziçi'nin Anadolu kıyıları ile Kadıköy ve Ada-lar Hassa askerlerinin; Galata ve Beyoğlu semtleri ile Boğaz'ın Rumeli kıyılarının güvenliği ise eskiden olduğu gibi Topçu askerlerinin sorumluluğuna verilmiştir. Önceleri Selimiye, Tophane, Taksim ve Kalyoncu kışlalarında oturan bu görevliler için 1831 yılından itibaren İstanbul'un çeşitli yerlerinde karakolhane adıyla daha küçük fakat müstakil binalar yapılmaya başlanmıştır. Bu binalardan kârgir olanlar-dan bazıları günümüze ulaşmıştır. İstanbul'da bulunan en eski karakol binası 1835 yı-lından kalma olup Otakçılar'da bulunmaktadır. En geç örnek ise 1921'den kalma Eyüp karakoludur.

1846'da kurulan Zaptiye Müşirliği 1879'da nezarete çevrilmiş; 1881'de İstanbul Polis Müdürlüğü'ne bağlı dört adet polis dairesi teşkil edilmiştir²¹. 1909 yılında Emniyet-i Umûmiyye Müdürlüğü adıyla Dahiliye Nazırlığı'na bağlanan iç güvenlik işleri zamanla ülke sathına yaygınlaştırılmıştır. Yine aynı sene içinde açılan ilk polis okulunun sayısı zamanla artmıştır. Karakolhanelere sadece karakol denilmeye baş-lanmış ve zaman içerisinde bunların İstınad, İleri, Nizamiye, Jandarma ve Sınır ka-rakolu gibi türleri ortaya çıkmıştır.

²¹ Halim Alyot, *Türkiye'de Zabıta*, Ankara, 1947, s. 182-183.